

Turnhout, Mermansstraat

Archeologienota: Programma van maatregelen.

Rapport Nr. 1547

Titel

Archeologienota Turnhout, Mermansstraat: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Jeroen Vermeersch, Jeroen Verrijckt & Caroline Dockx

Erkende archeoloog

2015/00053 - Jeroen Verrijckt

Projectnummer J. Verrijckt

2024-127

Projectnummer Onroerend Erfgoed

2024D177

Plaats en datum

Beerse, 8/05/2025

INHOUD

Inhoud.....	2
1 Administratieve gegevens	3
2 Gemotiveerd advies.....	4
2.1 Aanleiding vooronderzoek.....	4
2.2 Resultaten vooronderzoek.....	4
2.3 Afweging noodzaak verder onderzoek	6
3 Programma van maatregelen	7
4 bibliografie.....	8

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode J. Verrijckt		2024-127
Projectcode Onroerend Erfgoed		2024D177
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Turnhout
	Straat	Mermansstraat
Kadastrale gegevens	Gemeente	Turnhout
	Afdeling	3
	Sectie	S
	Percelen	321z
Coördinaten	Noordoost	X: 190.570 Y: 223.429
	Noordwest	X: 190.526 Y: 223.415
	Zuidoost	X: 190.588 Y: 223.389
	Zuidwest	X: 190.531 Y: 223.385
Oppervlakte plangebied		Ca. 831 m ²
Oppervlakte bodemingreep		Ca. 831 m ²
Erkend Archeoloog		2015/00053 - Jeroen Verrijckt

2 GEMOTIVEERD ADVIES

2.1 Aanleiding vooronderzoek

De aanleiding van het vooronderzoek is de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen langsheen de Mermansstraat te Turnhout. Meer informatie over de aanleiding van het vooronderzoek is terug te vinden in het verslag van resultaten.

2.2 Resultaten vooronderzoek

Tijdens het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem kon enkel het bureauonderzoek en enkele controleboringen uitgevoerd worden. Op basis van dit vooronderzoek zonder ingreep in de bodem was het niet mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed op het terrein. Wel kon het kennisvermeerderingspotentieel voldoende bepaald worden.

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Turnhout. Turnhout is ontstaan op het kruispunt van twee belangrijke handelswegen, namelijk de handelsweg van Antwerpen richting het Rijnland en de handelsweg van Breda naar Luik. Aan dit kruispunt van handelswegen was tenminste vanaf 1110 een waterburcht aanwezig. Deze waterburcht was in gebruik als het jachtkasteel van de hertogen van Brabant. Mogelijk is de naam Turnhout afkomstig van de topografische situering en aanwezigheid van dit jachtkasteel of zijn voorganger. Turn gaat vermoedelijk terug op een toren en hout op een bos (holt). Het centrum van Turnhout is gegroeid rond een rechthoekig marktplein met een kerk en schepenhuis. Doordat Turnhout een belangrijke locatie langsheen handelsroute innam, ontstond er al snel een middenstand in Turnhout. Tussen 1209 en 1213 kreeg de gemeenschap van koop- en ambachtslieden stadsrechten van hertog Hendrik I van Brabant. In de 16de eeuw was Turnhout een rijk en commercieel centrum waarbij de export voornamelijk gericht was op de lakennijverheid. In de omgeving van Turnhout zijn nog verscheidene van deze locaties met weverijen en blekerijen gekend.

Landschappelijk gezien is het plangebied gelegen op de microcuesta van de Kempen op een hoogte van 25-25,5m +TAW. De omgeving zit op een hoogte tussen 21 en 31m +TAW. Nabij het plangebied is en waren waterlopen aanwezig. Deze ligging zorgt voor een hogere verwachting voor artefactensites uit de steentijd. De onderzoeken in de nabijheid van het plangebied hebben evenwel aangetoond dat ook de C-horizont sterk verstoord is en dat de kans op het aantreffen van steentijdresten eerder klein is. Wel zijn er een aantal dergelijke artefacten gekend in de omgeving.

Met de introductie van de landbouw vanaf het neolithicum blijkt de kans op het aantreffen van sporensites hoog. Dit blijkt ook uit de aanwezigheid van verschillende sporen en resten uit de bronstijd en ijzertijd. Daarvoor kan -afhankelijk van de bodemkundige toestand- ook hier een kans op aantreffen bestaan. Dit geldt ook voor de Romeinse periode en de middeleeuwen. Onderzoek op de oudste geschiedenis binnen het plangebied is bijzonder interessant omdat het de mogelijkheid geeft om meer inzicht te krijgen in de stadsontwikkeling in die tijd. Verder onderzoek zou in principe dus erg veel informatie opleveren over het gebruik van de zone in de jongste eeuwen.

De opdrachtgever plant op het terrein een nieuwbouw te realiseren. Binnen het plangebied (831 m²) wordt alle bestaande bebouwing en verharding gesloopt en opgebroken. Ook het zwembad en de bestaande bomen worden verwijderd. Nadien zal er aan de straatzijde een nieuw appartementsgebouw opgetrokken worden met achteraan een bovengrondse parking, een fietsenstalling en een infiltratiezone met groenzone.

In principe zou er op basis van bovenstaande gegevens een archeologische verwachting zijn voor het aantreffen van sporensites vanaf de metaaltijden tot en met de nieuwe tijd. Echter, gezien de gekende verstoringen, de aanwezigheid van een vijver in de 19de eeuw en de resultaten van de controleboringen kan vastgesteld worden dat de ondergrond binnen het plangebied dermate verstoord is dat de kans erg klein tot zelfs onbestaande is dat er nog archeologische waarden voorkomen binnen het plangebied. De kosten van een vervolgonderzoek in functie van de geplande werken zouden bijgevolg niet opwegen tegen de baten ervan. Op basis van bovenstaande gegevens wordt geadviseerd om het terrein bijgevolg vrij te geven.

Op basis van de geplande werken en de gekende verstoringen kan een potentieel op kenniswinst geformuleerd worden. Hierbij worden alle gegevens in beschouwing genomen:

- Gekende verstoringen:

- Het plangebied is pas in de loop van de 20ste eeuw in gebruik genomen voor bebouwing. Voordien was het waarschijnlijk steeds onbebouwd en in gebruik als tuinzone van de woningen die zich aan de Graatakker situeren. Momenteel bevindt er zich binnen het plangebied een woning aan de straatzijde met een kelder van ca. 91 m² groot en een diepte van ca. 2,3 m -mv. Verder bevindt er zich in de tuin een zwembad van ca. 110 m² tot op een diepte van ca. 1,7 m -mv, twee bijgebouwen en verhardingen.
- In het kader van de desbetreffende archeologienota werden er 7 controleboringen uitgevoerd binnen het plangebied. Deze toonden aan dat de tuinzone reeds sterk verstoord is en dit tot op een diepte van ca. 50 cm -mv tot 155 cm -mv.
- Op basis van het primitief kadaster kan opgemerkt worden dat het plangebied in de 19de eeuw in gebruik was als een tuin met vijver. Deze vijver bevindt zich ongeveer op dezelfde positie als de huidige woning. De aanwezigheid van deze vijver heeft allicht ook invloed gehad op de bodem binnen het plangebied waardoor archeologische waarden mogelijk verstoord of zelfs vernietigd zijn.

- Geplande werken:

- De bestaande structuren binnen het plangebied zullen volledig gesloopt en verwijderd worden. Het zwembad zal gedempt worden en de bestaande bomen worden gerooid.
- Aan de straatzijde wordt een nieuwbouw voorzien. De funderingen hiervan worden aangelegd tot op een diepte van ca. 1 m-mv, de vloerplaat tot op een diepte van ca. 50 cm -mv. Deze nieuwbouw overlapt grotendeels met de bestaande woning en kelder. Bijgevolg zal het optrekken van dit gebouw weinig tot geen extra verstoring van de ondergrond met zich meebrengen.

- Op het achterliggende gedeelte van het terrein wordt een bovengrondse parking voorzien tot op een diepte van ca. 60 cm -mv. Ook de fietsenstalling zal tot op een maximale diepte van ca. 60 cm aangelegd worden. De infiltratievoorziening wordt ter hoogte van de zuidelijke perceelgrens aangelegd tot op een diepte van slechts 30 cm -mv. Het overige gedeelte wordt ingericht als groenzone. Deze structuren overlappen voor een groot deel met de bestaande bijgebouwen, verhardingen en zwembad. Daarnaast hebben de controleboringen aangetoond dat de ondergrond hier reeds sterk verstoord is. Bijgevolg zal het aanleggen van deze structuren eveneens weinig tot geen verstoring van de ondergrond met zich meebrengen.

Concluderend kan dus gesteld worden dat de geplande werken weinig tot geen verstoring van de bodem met zich mee zullen brengen en dat de kosten van een vervolgonderzoek bijgevolg niet zouden opwegen tegen de baten ervan.

2.3 Afweging noodzaak verder onderzoek

Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen werden onderzocht en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, kan geconcludeerd worden dat tot op heden onvoldoende informatie gegenereerd is om met zekerheid te stellen dat er een goed bewaarde, archeologische site aanwezig is en dat deze archeologische site bedreigd wordt door de geplande werkzaamheden.

Het kennispotentieel kon echter wel voldoende bepaald worden. Gezien de gekende verstoringen en de resultaten van de controleboringen, afgewogen tegenover de geplande werken, kan vastgesteld worden dat de kans nog erg klein tot zelfs onbestaande is dat er nog archeologische waarden binnen het plangebied voorkomen. De kosten van een vervolgonderzoek zouden bijgevolg niet opwegen tegen de baten ervan. Bijgevolg wordt geadviseerd om het terrein vrij te geven. Een programma van maatregelen werd hierdoor niet opgemaakt.

3 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen vervolgonderzoek noodzakelijk is. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over het potentieel op kennisvermeerdering en de haalbaarheid van eventueel verder onderzoek.

De beslissing om geen vervolgonderzoek te adviseren, steunt op de volgende redenering:

- Voldoende info aanwezigheid site: Er is onvoldoende informatie beschikbaar om met zekerheid te kunnen vaststellen of er al dan niet een archeologische site aanwezig is.
- Voldoende info over kennispotentieel en technische haalbaarheid project: Gezien de gekende verstoringen en de resultaten van de controleboringen kan vastgesteld worden dat de bodem binnen het plangebied reeds sterk verstoord is. De geplande werken overlappen voor een groot deel met de gekende verstoringen en bepaalde ingrepen zullen niet dieper reiken dan de aanwezige verstoringen. Hierdoor is vervolgonderzoek kosten-baten niet te verantwoorden. Er wordt advies gegeven het terrein vrij te geven voor de geplande werkzaamheden.

Indien tijdens de werkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, blijven de bepalingen voor het melden van toevalsvondsten van kracht. Deze bepalingen zijn terug te vinden in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet. Eventuele toevalsvondsten dienen binnen drie dagen na ontdekking gemeld te worden bij Onroerend Erfgoed.

4 BIBLIOGRAFIE

BORSBOOM, A. & VERHAGEN, P. 2012. *KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P)*. SIKB

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., & ERVYNCK, A. 2016. Archeologische vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed 48.

TOL, A. J., VERHAGEN, P. & VERBRUGGEN, M. 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend booronderzoek*, KNA-leidraden, Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer, Gouda.

Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0), 2019.